

Näringsutskottets betänkande

1982/83:45

om konsumentpolitiska frågor (prop. 1982/83:100 delvis)

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1982/83:100 bilaga 9 (finansdepartementet) i vad avser anslag till statens pris- och kartellnämnd, konsumentverket och allmänna reklamationsnämnden.

dels nio motioner rörande de berörda anslagen eller konsumentpolitiska frågor såsom

konsumentpolitikens inriktning,
ändringar i den konsumentpolitiska lagstiftningen,
marknadsföring av minibilar,
rostfria avgassystem.

Propositionen i berörda delar och motionerna redovisas i det följande.

JGM Jack Grafström Marknadsföring AB har tillställt utskottet en skrivelse med anledning av motion 1981/82:1943.

Propositionen

I proposition 1982/83:100 bilaga 9 (sjunde huvudtiteln) har regeringen – efter föredragning av finansminister Kjell-Olof Feldt – under angivna rubriker föreslagit:

C 3. Statens pris- och kartellnämnd (s. 67–70)

att riksdagen till Statens pris- och kartellnämnd för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 29 737 000 kr.,

C 4. Konsumentverket (s. 70–74)

att riksdagen till Konsumentverket för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 39 640 000 kr.,

C 5. Allmänna reklamationsnämnden (s. 75 f.)

att riksdagen till Allmänna reklamationsnämnden för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 7 782 000 kr.

Motionerna

Yrkanden

De motioner som behandlas här är följande:

1981/82:1943 av Grethe Lundblad m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär en utredning om ändringar i den konsumentpolitiska lagstiftningen i enlighet med vad som nämnts i motionen.

1982/83:258 av Rune Torwald (c) och Kerstin Ekman (fp), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen påtalats beträffande vikten av att nya bilar i framtiden levereras med rostfria avgassystem.

1982/83:1014 av Staffan Burenstam Linder m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om konsumentpolitikens inriktning.

2. hos regeringen anhåller om förslag i besparingssyfte som syftar till sammanslagning av statens pris- och kartellnämnd och konsumentverket i enlighet med vad som anförts i motionen.

3. till Konsumentverket för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 37 840 000 kr.,

1982/83:1029 av Karin Nordlander m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om erforderliga åtgärder för att möjliggöra kommunernas utbyggnad av den egna konsumentverksamheten i enlighet med vad som anförs i motionen.

1982/83:1490 av Karin Nordlander m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen med ändring av regeringens proposition 1982/83:100, bil. 9 Finansdepartementet, C 3 Statens pris- och kartellnämnd, upptar ett i förhållande till regeringens förslag med 585 000 kr. förhöjt belopp.

1982/83:1502 av Aina Westin (s) och Roland Sundgren (s), vari hemställs att riksdagen

1. hos regeringen begär att allmänna reklamationsnämnden återförs till konsumentverket.

2. hos regeringen begär att marknadsföringslagen ändras så att konsumentverket/KO får rätt att utfärda bindande föreskrifter beträffande produktsäkerhet och företagens informationsplikt.

3. hos regeringen begär att i både marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen införs bestämmelser som markerar att lagarna i första hand är till för svaga konsumenter.

1982/83:2039 av Ola Ullsten m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna att den aviserade kommittén för översyn av konsumentpolitiken bör beakta vad som i motionen anförs om inriktningen av konsumentpolitiken,

2. beslutar upphäva 7 och 8 §§ i marknadsföringslagen,

3. beslutar att 4 § i marknadsföringslagen inarbetas i arbetsmiljölagen,

1982/83:2188 av Stina Gustavsson m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande den konsumentpolitiska verksamheten.

1982/83:2202 av Göran Persson (s) och Margot Wallström (s), vari – med motivering i motion 1982/83:2199 – hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om restriktioner i marknadsföringen av s. k. minibilar,

2. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en förändring av marknadsföringslagen.

Motivering

I detta avsnitt redovisas innebörden av vissa mera vittsyftande motionsyrkanden.

I motion 1982/83:1014 (m) anges inledningsvis vissa utgångspunkter för det fortsatta resonemanget om konsumentpolitikens inriktning. Dessa är i huvudsak:

– Statens konsumentpolitik måste utgå från konsumenternas rätt till valfrihet. Det är denna valfrihet som skall styra företagens utbud av varor och tjänster.

– Genom information och konkurrensövervakning skapas förutsättningar för att de enskilda människorna skall kunna styra sin konsumtion i banor som bäst passar deras önskemål och ekonomi.

– En utveckling mot alltmer lagstiftning och reglering av konsumenternas situation kan inte godtas.

– En fungerande marknadshushållning förutsätter fri prisbildning i alla led. Prisövervakning och subventioner till konsumtionen bör på sikt avvecklas.

Om konsumentverkets uppgifter uttalar motionärerna bl. a. att verket inte får ses som konsumenternas ställföreträdare med rätt att tala om för företagen hur konsumenterna egentligen vill ha det. Systemet med riktlinjer sägs medföra risk för att det uppstår ett byråkratiskt nätverk av detaljerade bestämmelser. Den enskildes ansvarstagande är mera utvecklande för samhället än offentliga bruksanvisningar i form av myndighetsutövning och politisk styrning, säger motionärerna. Konsumentverkets verksamhet bör

därför i högre grad inriktas mot hushållsekonomisk forskning, varutester, utbildning och information.

Motionärerna sammanfattar "modern konsumentpolitik" i bl. a. följande punkter:

- Valfrihet i konsumtionen i stället för mera myndighetsstyrning.
- Respekt för konsumenternas förmåga att träffa egna val.
- Konkurrens i produktionen så att företagen får anstränga sig att tillverka vad konsumenterna vill ha och till lägsta möjliga priser.
- Förbättrad information och goda kunskaper stärker konsumenternas möjligheter att påverka utbudet av varor och tjänster.
- Större inslag av konsumentutbildning i den grundläggande undervisningen.
- Främjande av hushållsekonomisk och hushållsteknisk forskning för hemarbetets rationalisering.
- Skydd mot vilseledande reklam och osunda försäljningsmetoder.
- Ingen onödig förbudslagstiftning.

Vissa ytterligare punkter faller utanför begreppet konsumentpolitik i mera begränsad mening.

I motion 1982/83:2039 (*fp*) anføres i huvudsak följande om riktlinjer för konsumentpolitiken:

– Fri handel och fri konkurrens är viktiga förutsättningar för att marknadsekonomin skall kunna fungera och därmed ge konsumenterna en nyckelställning på marknaden. (I anslutning till detta uttalande kritiseras vissa protektionistiska tendenser. Vidare påpekas att bl. a. löntagarintressen kan komma i konflikt med konsumenternas intressen.)

– Från slutet av 1960-talet har den statliga konsumentpolitiken i stor utsträckning inriktats på att skapa ett legalt skyddsnät för konsumenterna. Härigenom har konsumentinformationen blivit eftersatt. En stark satsning på konsumentinformation är nu nödvändig.

– Konsumentverkets resurser bör omprioriteras så att de används för sådana saker som konsumenterna uppfattar som viktiga, t. ex. handgriplig information i den reella köpsituationen.

– För att KO:s ärendehandläggning skall bedrivas effektivt måste klara regler utarbetas för i vilka fall ärenden skall avskrivas utan åtgärd. Det får inte förekomma att bagatellartade ärenden tas upp och t. o. m. förs vidare till marknadsdomstolen.

– Ingrepp i marknadsföringen i form av lagstiftningsåtgärder bör göras endast i sådana fall då lagstiftningen bedöms leda till väsentligt förbättrade förutsättningar för marknadsekonomin.

– Konsumentverket bör ha en renodlad roll som problemuppfångare och informatör.

Verket bör således bygga upp en kunskap om vilka konsumentproblem

som finns och ständigt söka hålla denna kunskap aktuell. Verket bör peka på var problemen finns och överlåta i första hand till berörd näringsidkare eller organisation att lösa problemen. Verket bör vidare initiera jämförande varuprovningar.

Den andra stora uppgiften för konsumentverket bör vara att underlätta för konsumenterna att skaffa sig information om utbud och kvalitet. Verkets information bör huvudsakligen inrikta sig på att nå de regionala och kommunala konsumentvägledarna.

Konsumentverket bör utrustas med de moderna elektroniska hjälpmedel som väl lämpar sig att föra ut konsumentinformation. Kommuner och länsstyrelser skall kunna ansluta sig till en sådan informationsbas med egna terminaler.

I motion 1981/82:1943 (s) anförs att flera undersökningar av reklam- och marknadsföringsmetoder har visat att så betydelsefulla uppgifter som pris, funktion och säkerhet hos varor och tjänster inte särskilt ofta lämnas vid reklam. I fråga om reklam till barn och ungdom hänvisar motionärerna till statens ungdomsråds undersökning Ej till salu.

De senaste tjugo åren har inneburit en utveckling av butikshandeln mot bl. a. större enheter med självbetjäning och mera förpackade varor, framhåller motionärerna vidare. Marknadsföringsmetoderna har blivit alltmer sofistikerade med korttidsutbud, realisationer, extrapriser och kontokort. Detta har medfört att vissa grupper med särskilt stort behov av stöd i konsumentsituationen, t. ex. invandrare, handikappade, barn och ungdom samt ensamföräldrar, är ännu mer utsatta för misslyckande och bekymmer. Det borde klarare framgå att den konsumentpolitiska verksamheten måste prioritera skyddet och stödet för grupper av konsumenter som de nämnda.

Bristerna i den konsumentpolitiska lagstiftningen och verksamheten skulle, säger motionärerna, kunna förbättras genom följande förstärkningar i marknadsföringslagen m. fl. lagar:

– Skärpta krav bör ställas på reklamens innehåll och hederlighet. Den bör främst innehålla för konsumenten betydelsefulla uppgifter, den bör vara särskilt måttfull när den riktas till barn och ungdom och den får inte vara diskriminerande eller sårande mot något speciellt kön.

– Konsumentverkets möjligheter att föreskriva riktlinjer och bestämmelser för produktens funktion och säkerhet bör förstärkas. Varor som medför risk för persons hälsa eller för barns normala utveckling bör ej få saluföras.

– Det bör ske en översyn av all konsumentpolitisk lagstiftning i syfte att prioritera skyddet och stödet för grupper med särskilt behov av stöd i konsumentsituationen, t. ex. invandrare, handikappade, barn och ungdom, ensamföräldrar, låginkomsttagare.

Yrkandena i motion 1982/83:1502 (s) rörande ändringar i marknadsfö-

ringslagen och avtalsvillkorslagen motiveras på i huvudsak följande sätt.

Tanken med producentpåverkan genom riktlinjer är i och för sig riktig. Det är dock tydligt att det behövs en möjlighet att förvandla även detaljerade riktlinjer till bindande föreskrifter – föreskrifter t. ex. om skyldighet för företag att iaktta vissa säkerhetskrav vid utformningen av en produkt. Detta blir emellertid en uppgift som mer påminner om lagstiftning än om rättskipning. Den passar därför knappast för marknadsdomstolen. I princip är det fråga om samma slags uppgift som den som t. ex. livsmedelsverket fullgör när verket meddelar föreskrifter om innehållet i livsmedel eller den som arbetarskyddsstyrelsen fullgör när styrelsen meddelar föreskrifter om skyddsanordningar på maskiner.

Bestämmelserna om produktsäkerhet och informationsplikt borde därför brytas ut ur marknadsföringslagens system med domstolsprövning. Konsumentverkets styrelse borde ha befogenhet att inom de ramar lagens bestämmelser har angett utfärda erforderliga föreskrifter i dessa ämnen. Föreskrifterna skulle vara bindande och straffsanktionerade. I både marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen borde vidare införas bestämmelser som markerar att den konsumentpolitiska lagstiftningen i första hand är till för de svaga konsumenterna.

Uppgifter i anslutning till motionerna

Statens pris- och kartellnämnds och konsumentverkets prisinformation och tidskriftsutgivning

Riksdagen godkände år 1975 (prop. 1975:1 bil. 12, NU 1975:26) ett förslag från regeringen om ändrad kompetensfördelning mellan SPK och konsumentverket. Enligt den ordning som därefter gäller ankommer det på SPK att bedriva information om priser och prisutveckling i det kortsiktiga, nyhetsförmedlande perspektivet, under det att konsumentverket ansvarar för information som har långsiktig och utbildningsmässig inriktning. I samband med denna förändring överfördes från SPK till konsumentverket dels två tjänster för informationsuppgifter, dels medel motsvarande kostnader för kampanjverksamhet och produktion av läromedel.

SPK utger förutom en personaltidning tre tidskrifter, nämligen Pris och konkurrens (6 nr per år, 2 000 exemplar), Prisutvecklingen inkl. SPK:s snabbstatistik (24 nr per år, i genomsnitt 3 500 exemplar) samt Oljemarknader (4 nr per år, 1 100 exemplar). Den förstnämnda innehåller information om SPK:s, näringsfrihetsombudsmannens och marknadsdomstolens verksamhet på pris- och konkurrensområdet samt om rättstillämpningen på området.

För budgetåret 1983/84 har nettokostnaden beräknats bli för Pris och konkurrens 113 000 kr. (kostnadstäckning 56 %) och för övriga avgiftsbelagda publikationer 6 000 kr. (kostnadstäckning 98 %).

Konsumentverket utger utom intern information två tidskrifter, Råd och

Rön (11 nr per år, 210 000 exemplar) samt Konsumenträtt och ekonomi (6 nr per år, 2 500 exemplar).

För budgetåret 1983/84 beräknar konsumentverket att Råd och Rön skall ge en nettointäkt av 2 230 000 kr. (kostnadstäckning 151 %) och icke periodiska publikationer en nettointäkt av 637 000 kr. (kostnadstäckning 146 %). För Konsumenträtt och ekonomi räknas med en nettokostnad av 4 000 kr. (kostnadstäckning 89 %).

Utredning om konsumentombudsmannens ställning

F. d. landshövding Erik Huss har som särskild utredare genomfört en av riksdagen (NU 1980/81:50) önskad utredning om konsumentombudsmannens ställning i förhållande till konsumentverket. I betänkandet (Ds Fi 1983:2) Konsumentombudsmannens ställning kommer han till följande slutsats (s. 12):

Det ur effektivitetssynpunkt avgörande argumentet är enligt min mening att en ökad självständighet för KO måste leda till att KOV [konsumentverket] och KO stundom kommer till olika uppfattningar i sakfrågan, vilket medför minskade möjligheter att effektivt företräda konsumentintresset. Jag anser därför att effektivitetsskäl talar för att det bör finnas endast en ansvarig myndighet för det producentpåverkande arbetet och den däri ingående utrednings- och förhandlingsverksamheten.

Sammanfattningsvis kan jag inte finna att rättssäkerhetsskäl motiverar en ändring av nuvarande ordning. Effektivitetsskäl talar för en fortsatt samordning av den producentpåverkande verksamheten. Samtliga de organisationsalternativ som kan tänkas med en mer självständig KO-funktion medför komplikationer utan att uppvägas av uppenbara fördelar. Det har inte heller visats på några sådana påtagliga nackdelar med nuvarande ordning att en organisationsförändring är motiverad. Min slutsats är därför att tillräckliga skäl saknas att ändra den nuvarande organisationen.

Allmänna reklamationsnämndens organisatoriska ställning

Allmänna reklamationsnämnden blev en fristående myndighet den 1 januari 1981 efter att tidigare ha varit knuten till konsumentverket. Reklamationsutredningen, vars betänkande låg till grund för proposition 1979/80:114 om verksamheten vid allmänna reklamationsnämnden, föreslog att det organisatoriska sambandet mellan konsumentverket och allmänna reklamationsnämnden skulle bibehållas. I stort sett alla remissinstanser som yttrade sig om nämndens ställning betonade emellertid att nämnden borde organiseras så att dess opartiskhet inte kunde ifrågasättas. Handelsminister Staffan Burenstam Linder uttalade i propositionen att han hade funnit de argument som hade anförts för en helt självständig reklamationsnämnd vara mera tungt vägande. I två motioner (s; vpk) yrkades att reklamationsutredningens organisationsförslag skulle genomföras. Näringsutskottet (NU 1979/80:55, 75) tillstyrkte regeringens förslag. De socialdemokratiska

ledamöterna reserverade sig till förmån för ett fortsatt organisatoriskt samband mellan reklamationsnämnden och konsumentverket.

År 1981 begärde vänsterpartiet kommunisterna i en partimotion att beslutet om reklamationsnämndens ställning skulle omprövas. Med hänvisning till att omorganisationen hade genomförts vid årets början avstyrkte näringsutskottet (NU 1980/81:50) enhälligt förslaget om en sådan förnyad prövning. År 1982 väcktes ett liknande motionsyrkande (s). Det avstyrktes av näringsutskottet (NU 1981/82:47). De socialdemokratiska ledamöterna föreslog i en reservation att riksdagen skulle som sin mening ge regeringen till känna att reklamationsnämnden så snart som möjligt borde återföras till konsumentverket. Riksdagen följde utskottet.

Vid avskiljandet från konsumentverket erhöll allmänna reklamationsnämnden tre nya tjänster avsedda för de uppgifter som tillkom till följd av omorganisationen. Av dessa utnyttjas två.

Kommunal konsumentverksamhet

En utbyggnad av lokal konsumentpolitiska verksamhet i kommunernas regi pågår sedan år 1975 (prop. 1975:40, NU 1975:26). Verksamheten har under denna tid upprepade gånger behandlats i riksdagen (NU 1975/76:14, NU 1977/78:64, NU 1978/79:22, NU 1979/80:54, NU 1980/81:50).

År 1980 uttalade näringsutskottet (NU 1979/80:54 s. 5):

Det måste erkännas att det, även om utvecklingen går i rätt riktning, ännu är långt kvar innan en godtagbar minimistandard på detta område har uppnåtts i hela landet. Utskottet finner det likväl i nuvarande läge uteslutet att staten skulle ålägga kommunerna en lagstadgad förpliktelse att bygga upp konsumentpolitisk verksamhet. Liksom hittills bör regeringen och konsumentverket följa utvecklingen och överväga om något initiativ bör tas från statens sida.

År 1981 fann utskottet enhälligt att det yrkande som då förelåg – om ett uttalande beträffande konsumentverksamhet på kommunal, regional och central nivå – i det väsentliga gav uttryck åt en allmänt vedertagen uppfattning om hur konsumentpolitiken borde utformas och inte gav riksdagen anledning att göra någon framställning till regeringen.

I april 1983 hade 207 av landets 284 kommuner konsumentverksamhet i någon form. Konsumentnämnd fanns i 78 av dessa kommuner.

Konsumentverket räknar i sin långtidsbedömning för perioden 1983/84–1986/87 (i anslagsframställningen för budgetåret 1983/84) med att det vid slutet av planeringsperioden kommer att finnas konsumentverksamhet i ca 210 kommuner. De kommuner som därefter saknar sådan verksamhet är så gott som enbart små kommuner med mindre än 20 000 invånare. I dessa kommuner bor mindre än 10 % av landets befolkning.

Översyn av konsumentpolitiken

Enligt beslut av regeringen har nyligen givits i uppdrag åt en kommitté att göra en översyn av konsumentpolitiken. Ordförande är riksdagsman Roland Sundgren (s). Kommitténs uppdrag skall vara slutredovisat senast den 30 april 1985.

Kommitténs direktiv (dir. 1983:15) innehåller sammanfattningsvis följande.

Konsumentpolitiken har f. n. och bör också framdeles ha till huvuduppgift att motverka negativa inslag i marknadsekonomin genom att stärka konsumenternas ställning. Det är inte realistiskt att räkna med att verksamheten totalt sett skall kunna tilldelas större resurser än f. n.

Kommittén bör mot denna bakgrund söka värdera konsumentpolitikens förutsättningar att möta de jämfört med 1970-talet förändrade villkor som dagens och morgondagens konsumenter möter. Förslag bör lämnas rörande främst prioriteringen mellan de skilda slagen av insatser för konsumenterna. Kommittén bör dock vara oförhindrad att också lämna förslag till enskilda reformer, t. ex. lagstiftning, som kan anses påkallade.

Kommittén bör inrikta sitt arbete på den privata marknaden och marknader som arbetar enligt likartade principer.

Den statliga organisationen på det konsumentpolitiska området, med bl. a. ett konsumentverk som central förvaltningsmyndighet, bör i stort ligga fast. Huvudinriktningen i arbetet bör sålunda vara att pröva konsumentpolitikens inriktning, ej dess institutionella ram.

Av principiellt intresse är hur man inom konsumentpolitiken skall göra avvägningar mellan olika typer av insatser för konsumenterna i form av t. ex. producentpåverkan, konsumentinformation och konsumentutbildning.

Insatser på det hushållsekonomiska området liksom forskningens möjligheter är av särskilt intresse.

En naturlig utgångspunkt för övervägandena måste vara en utvärdering av hittills uppnåda resultat. Kommittén bör söka ange var tyngdpunkten och resursanvändningen bör läggas i konsumentpolitiken.

De övergripande värderingarna måste också innefatta de olika målkonflikter som finns. Konsumentpolitiken måste beakta att förändringar som kan väntas leda till positiva effekter i ett avseende, t. ex. en förhöjd servicenivå, kan leda till negativa i ett annat, t. ex. högre priser.

Av principiellt intresse är också förhållandet mellan å ena sidan de insatser som görs och kan göras från det allmännas sida och å andra sidan vad som bör ankomma på frivilliga initiativ, exempelvis inom olika folkrörelseorganisationer.

Företagens egna insatser i syfte att spåra konsumentproblem och söka lösningar är grundläggande, bl. a. eftersom företagen har direkta kontakter med konsumenterna. Kommittén bör pröva om sådana insatser behöver utvecklas och stimuleras.

Ytterligare en fråga av mer allmänt intresse är förhållandet mellan å ena sidan de statliga centrala och regionala insatserna på konsumentområdet och å andra sidan de kommunala. Kommittén bör inom ramen för den offentliga sektorns totala resurser för konsumentpolitiken kunna pröva om förhållandet mellan insatserna på de olika nivåerna är det bästa eller om förändringar är påkallade.

På marknadsföringsområdet finns frågor som har varit föremål för åtskillig debatt under senare år. Det gäller bl. a. behovet av särskilda regler rörande marknadsföring som är riktad till barn och ungdom och av åtgärder mot könsdiskriminerande reklam. Också det ökande inslaget av s. k. livsstilsreklam och andra reklambudskap – öppna eller fördolda – som har ringa eller inget samband med den vara eller tjänst som reklamen avser har väckt debatt. Etiken på marknadsföringsområdet bör ägnas särskilda överväganden. Kommittén bör mot denna bakgrund ta ställning till om de etiska kraven kan och bör skärpas och om detta i så fall kräver lagstiftning.

I anslutning till marknadsföringsfrågorna faller det sig naturligt att granska också standardiserad konsumentinformation och därmed sammanhängande frågor. Kommittén bör ytterligare bereda frågorna om standardiserad information och därmed sammanhängande problem.

Kommittén bör uppmärksamma den snabbt ökade användningen av datateknik och datakommunikation i handeln och servicesektorn i övrigt. Konsekvenserna härav för konsumenterna och särskilt för svaga konsumentgrupper bör belysas.

Kommittén bör pröva om allmänna reklamationsnämndens verksamhetsområde bör utvidgas. Problem kring småhusköp och tvister i komplicerade frågor om stora värden över huvud taget bör därvid uppmärksammas särskilt.

Konsumentverkets riktlinjeverksamhet

Konsumentverket har enligt sin instruktion (1975:429) som en uppgift att utarbeta riktlinjer för företagens marknadsföring och produktutformningen. Riktlinjerna publiceras i konsumentverkets författningssamling. Av 42 nu gällande riktlinjer eller motsvarande avser – såsom ofta framgår redan av rubriken – huvudparten (25 st.) uteslutande eller i allt väsentligt krav på den information som lämnas till konsumenterna om de varor eller tjänster som det gäller. I ett mindre antal fall (13 st.) anger riktlinjerna i första hand krav på säkerhet och funktion; ofta finns i dessa riktlinjer också ett avsnitt om information. Slutligen finns några fall (4 st.), som i huvudsak anger restriktioner för marknadsföring av konsumentkrediter, alkoholdrycker och tobaksvaror.

Riktlinjernas rättsliga karaktär och innebörd i övrigt beskrivs i broschyren Konsumentverkets riktlinjer, som senast utgavs år 1979.

Riktlinjekommittén (H 1979:04; ordförande: professor Solveig Wikström)

har till uppgift att se över vissa konsumentpolitiska medel för producentpåverkan m. m. Kommittén beräknas avsluta sitt arbete våren 1984. Direktiven (dir. 1979:105, utfärdade av statsrådet Hadar Cars) innehåller bl. a. följande.

En översyn på området bör inriktas mest på de tekniska formerna för producentpåverkan och på att på grundval av de erfarenheter som har vunnits se om systemet i vissa avseenden kan förbättras.

Det har ifrågasatts om rekommenderade riktlinjer som producentpåverkande medel är lämpligt på produktsäkerhetsområdet även om så är fallet beträffande informationsfrågor. För vissa delområden kan, har det anförts, en detaljreglering med straffsanktion vara att föredra.

Ytterligare invändningar tar sikte på vad som regleras i riktlinjerna och på hur regleringen sker. I det förstnämnda avseendet har på vissa håll anförts att de hittills utfärdade riktlinjerna täcker flera produktområden och företagsbeteenden än som har varit statsmakternas avsikt.

Andra synpunkter gäller sättet för framtagande av riktlinjer. I överensstämmelse med statsmakternas intentioner utgörs ett underlag för dessa av förhandlingar med företagen. Risk finns härvid, har det framförts, att förhandlingssystemet har konkurrenssnedvridande effekter. Detta skulle särskilt gälla när förhandlingarna förs främst med marknadsledande företag. Stora företag och betydelsefulla branschorganisationer skulle kunna använda förhandlingarna som konkurrensmedel. I samband med dessa konkurrenssynpunkter har vidare uttalats att billigare men ändå för vissa konsumenter tillräckligt användbara varor kan komma i underläge genom de krav som ställs i riktlinjer som gäller produkters beskaffenhet. Vidare skulle riktlinjerna kunna begränsa produktutvecklingen.

Det har även satts i fråga om inte erfarenheterna nu har visat att riktlinjerna reglerar så omfattande problemkomplex att dessa i praktiken svårigen kan lösas genom principbeslut av marknadsdomstolen. Som ett exempel har tagits frågor rörande skötsel av textilier.

Andra åsikter har gällt fördelningen av resurser, bl. a. mellan utformandet av riktlinjer samt övervakningen av dessas efterlevnad. Några anser att övervakningen har fått ett för litet utrymme.

Vidare har allmänt ställts frågan vilka kostnader respektive fördelar för konsumenterna som systemet med styrning genom riktlinjer medför.

Enligt direktiven skall utredningen särskilt bedöma frågan om en sådan ändring i marknadsföringslagen (1975:1418) som nu begärs i motion 1982/83:2202 (s). Härom anför:

I en skrivelse till regeringen har konsumentverket framhållit att bestämmelsen inte gör det möjligt att ingripa mot den försäljning som sker exempelvis från tillverkare till grossist eller från grossist till detaljistledet. Enligt konsumentverkets mening är denna begränsning otillfredsställande. Verket har därför begärt att 4 § marknadsföringslagen ändras så att förbud

kan riktas även mot annan försäljning än den som sker direkt till konsument.

Konsumentverkets skrivelse har remissbehandlats. Remissinstanserna är i allmänhet principiellt positiva. Vissa av dem förordar dock att frågan utreds ytterligare, bl. a. med hänsyn till civilrättsliga konsekvenser, effekter beträffande redan sålda produkter samt formerna för samhällsinslagande.

Allmänt om marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagen

Marknadsföringslagen (1975:1418) har enligt sin inledande bestämmelse till ändamål att främja konsumenternas intressen i samband med näringsidkares marknadsföring av varor, tjänster och andra nyttigheter och att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. En generalklausul i lagen (2 §) gör det möjligt att meddela förbud mot reklamåtgärd eller annan vid marknadsföring företagen handling som strider mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig. Vidare kan enligt lagen en näringsidkare åläggas att lämna information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt om de produkter som han marknadsför (3 §). Om en vara på grund av sina egenskaper medför särskild risk för skada på person eller egendom kan försäljning av varan förbjudas (4 §). Detsamma gäller om varan är uppenbarligen otjänlig för sitt huvudsakliga ändamål. Ett förbud eller åläggande enligt dessa nämnda bestämmelser skall i regel förenas med vite.

Lagen innehåller även bestämmelser om vissa straffbelagda förfaranden vid marknadsföring. Bestämmelserna avser dels vilseledande reklam, dels s. k. rabattmärken, dels vissa slag av tilläggs- och kombinationserbjudanden.

Enligt lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor (avtalsvillkorlagen) kan marknadsdomstolen förbjuda näringsidkare att bl. a. vid erbjudande av tjänster använda avtalsvillkor som är oskäligen mot konsumenterna.

För tillämpningen av de båda lagarna svarar konsumentombudsmannen (KO) – vilken befattning är förenad med tjänsten som chef för konsumentverket – och marknadsdomstolen. KO skall överyaka marknaden, ta upp förhandlingar och träffa överenskommelser med företrädare för näringsidkarna och föra det allmänna talan inför marknadsdomstolen. Domstolen avgör som slutinstans ärenden om informationsåläggande och förbud. I fall som inte är av större vikt får KO utfärda informations- resp. förbudsföreläggande. .

Statens ungdomsråds rapport "Ej till salu"

En arbetsgrupp inom statens ungdomsråd avlämnade år 1981 en omfattande rapport med titeln Ej till salu, vilken återopas i motion 1981/82:1943 (s). Arbetsgruppens uppdrag var att genomföra en kartläggning av barns och

ungdomars fritidsaktiviteter m. m. I ett kapitel (s. 120–185) granskades den reklam och marknadsföring som vänder sig till barn och ungdomar. "Vi visar hur reklamen medvetet utnyttjar psykologisk kunskap för att manipulera våra innersta känslor och behov", säger arbetsgruppen i ingressen till kapitlet. Detta är illustrerat med ett rikt urval av annonser.

Ett förslagskapitel innehåller bl. a. följande (s. 582 f.):

- Vi anser att de konsumentpolitiska insatserna för barn och ungdom måste stärkas.
- Vi föreslår att 1 % av reklamomsättningen (motsvarar 1/3 av skatteintäkterna från reklamen) används till finansiering av en kampanj mot den kommersiella ungdomskulturen.
- Vi föreslår att konkreta förslag utarbetas på hur det totala reklamutbudet i vårt samhälle kan minskas.
- Vi föreslår att marknadsföringslagen kompletteras så att ovidkommande bilder och texter samt påståenden som inte kan bevisas ej tillåts, dvs. att man i reklamen i stort sett endast får avbilda varan och beskriva dess faktiska egenskaper.

Rapporten har remissbehandlats. Statens ungdomsråd har därefter den 9 februari 1983 till regeringen (utbildningsdepartementet) överlämnat en framställning med rubriken Barns och ungdomars uppväxtvillkor och val av fritidsaktiviteter. Där hemställs bl. a. att regeringen remitterar ett antal förslag från slutrapporten "Ej till salu" för prövning till berörda departement, myndigheter och andra råd, delegationer och institutioner. Bland dessa förslag är under rubriken Kulturkommersialismen två som avser komplettering av marknadsföringslagen. Det skulle föreskrivas att ovidkommande bilder och texter samt påståenden som inte kan bevisas ej tillåts. Man skulle sålunda i reklamen i stort sett endast få avbilda varan och beskriva dess faktiska egenskaper. Vidare skulle reklam och marknadsföring som i huvudsak vänder sig till barn under 15 år förbjudas i direktreklam, i barn- och ungdomstidningar samt på bio. Regeringen har den 5 maj 1983 överlämnat ärendet till barn- och ungdomsdelegationen (Ju 1983:01).

Förbud mot kombinerade utbud m. m.

Gällande bestämmelser

I marknadsföringslagen finns ett förbud mot s. k. kombinerade utbud. En näringsidkare kan enligt 8 § dömas till böter eller fängelse om han till konsument bjuder ut två eller flera varor för ett gemensamt pris eller erbjuder konsument att vid köp av en vara förvärva även en annan vara utan ersättning eller mot särskilt lågt pris. En förutsättning för straffansvar är dock att varorna uppenbart saknar naturligt samband och förfarandet försvårar för konsumenten att bedöma erbjudandets värde. Det sagda gäller även utbud av tjänst och annan nyttighet.

Det är vidare (7 §) förbjudet för näringsidkare att erbjuda konsument att mot märke eller annat bevis, vilket utlämnas vid försäljning av vara, tjänst eller annan nyttighet, erhålla annat än pengar. Näringsidkaren kan dömas till böter eller fängelse. Detta gäller dock inte om beviset ger rätt endast till översyn, reparation eller liknande med avseende på det sålda.

Dessa straffbelagda förfaranden är också att betrakta som otillbörliga enligt generalklausulen om otillbörlig marknadsföring i 2 § marknadsföringslagen. Även kombinerade utbud som inte direkt faller under straffbestämmelserna kan angripas med stöd av denna generalklausul.

Bakgrund

De berörda bestämmelserna i marknadsföringslagen – överförda dit från lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring – går tillbaka på 2 § lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Denna paragraf hade följande lydelse:

Den, som vid utövning av detaljhandel utan ersättning eller för särskilt lågt beräknat pris lämnar eller erbjuder viss vara eller i varor inlösbart rabattmärke under förutsättning att köp sker av annat slags vara, straffes, där förfarandet innebär utnyttjande av allmänhetens godtrogenhet, med böter från och med fem till och med tvåtusen kronor; ersättes ock uppkommen skada.

År 1942 (lag 1942:246) ändrades straffet till dagsböter.

Utredningsförslag om en bestämmelse av angivet slag avlämnades år 1915 av patentlagstiftningskommittén, som hade tillkallats år 1908. Den lag på grundval av kommitténs förslag som antogs år 1919 upptog emellertid inte någon sådan bestämmelse. I den allmänna motiveringen till det lagförslag som framlades och antogs år 1931 (prop. 1931:175 s. 11 f.) talades om "de former av illojal konkurrens, som beröras i de av kommittén föreslagna allmänna stadgandena mot sanningslös reklam samt i dess bestämmelser mot de så kallade present- och rabattmärkesystemen." Härom anfördes bl. a.:

Den vanligaste yttringen av illojal konkurrens lär vara den, som förekommer i dessa former, och det är på dessa områden som de allvarligaste missförhållandena torde förefinnas. Också är det, såsom förut antytts, i dessa avseenden som ett inskridande på lagstiftningens väg mest energiskt påyrkats. --- Vittnesbörden om den skada, som vållas genom affärsmetoder av ifrågavarande slag, äro alltför många och samstämmiga för att kunna lämnas obeaktade.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid ett par tillfällen under 1970-talet har i motioner yrkats att 8 § marknadsföringslagen skulle skärpas genom att rekvisiten "om varorna uppenbart saknar naturligt samband och förfarandet försvårar för konsu-

menten att bedöma erbjudandets värde" helt eller delvis skulle utgå. Första gången, år 1975 (NU 1975/76:14 s. 23 f.), anknöt motionärerna till ett förslag av KO att ordet "uppenbart" skulle utgå ur det första rekvisitet och att det andra rekvisitet helt skulle slopas. Andra gången, år 1979 (NU 1979/80:12 s. 14 f.), föreslogs att hela det citerade avsnittet skulle utgå. Reservationsvis förordades en lagändring enligt KO:s förslag första gången av vänsterpartiet kommunisternas representant, andra gången av socialdemokraterna i utskottet. Majoritetens motivering för sitt avstyrkande var vid det senare tillfället att man delade konsumentverkets uppfattning att ett totalförbud mot kombinerade utbud inte var påkallat samt att utvecklingen sedan bestämmelsens utformning senast behandlades (år 1975) inte på något avgörande sätt hade visat att det fanns skäl för riksdagen att ompröva sitt ställningstagande.

I näringsutskottets betänkande i ämnet år 1979 redovisades (s. 4 f.) utförligt ett remissyttrande från konsumentverket, vari föreslogs att 8 § marknadsföringslagen skulle skärpas, och en skrivelse från Näringslivets delegation för marknadsrätt, vari hävdades att den gällande lagstiftningen gav KO och marknadsdomstolen fullgoda möjligheter att på ett effektivt sätt beivra oarter och övertramp. Konsumentverket hänvisade till att lagstiftningen i Danmark, Finland och Norge präglades av en påtagligt restriktivare inställning än den svenska till kombinerade utbud.

Produktsäkerhet

Praxis enligt marknadsföringslagen

Marknadsdomstolens praxis i produktsäkerhetsfrågor har beskrivits och kommenterats i konsumentverkets tidskrift Konsumenträtt & Ekonomi 1981 nr 6 av stf KO Axel Edling. I artikeln presenteras tio fall där KO har fört talan hos marknadsdomstolen med åberopande av generalklausulen om produktsäkerhet i 4 § marknadsföringslagen. De berörda varorna var en bilbarnstol som lätt lossade från sina fästen, en icke typgodkänd cykellykta med alltför svagt ljus, slangbågar, en s. k. dyrkpistol, ett lättantändligt spegelset, en dekorationslampa som innehöll en vådlig vätska, en hopfällbar barnvagn utan säkerhetsspärr, en ineffektiv brandvarnare, stegar med otillräcklig hållfasthet samt s. k. karatepinnar. KO:s talan bifölls i samtliga fall utom det som gällde dyrkpistolen; försäljningen av denna produkt har emellertid sedermera reglerats genom lagen (1979:357) om yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg. Vederbörande företag har alltså förbjudits att försälja de nämnda produkterna.

I en avslutande kommentar säger författaren:

Den nuvarande generalklausulen har som framgått hittills inte tillämpats i någon stor utsträckning. Det vore ändå fel att värdera betydelsen av lagen enbart med hänsyn till detta. Det tvångsmedel i form av vitesförbud som 4 §

MFL tillhandahåller har utan tvekan gjort det lättare att nå frivilliga resultat i det löpande arbetet på konsumentverket. Farliga produkter har ändrats eller helt tagits bort från marknaden. I flera fall har säljare som resultat av förhandlingar åtagit sig att återta sålda exemplar eller att avhjälpa säkerhetsbrister hos dem. Den indirekta betydelsen av produktsäkerhetsbestämmelsen måste därför sägas ha varit betydande.

En fördel med den nuvarande ordningen är att frågor om långtgående ingripanden i form av säljförbud avgörs genom en domstolsprövning. Det garanterar en grundlig prövning i offentlighetens ljus och en omsorgsfull redovisning av skälen för ställningstagandet.

Det är dock inte så svårt att också se vissa svagheter i systemet. Från konsumentsynpunkt är det allmänt sett tveksamt om rekommenderande riktlinjer i förening med MD-talan i enstaka fall är ett tillräckligt starkt styrmedel. I många fall vore det önskvärt att kunna ställa upp regler som gäller för ett helt varuområde och är direkt sanktionerade genom straffbestämmelser. Sådana generella tvingande normer skulle nog ofta vara en fördel också från företagets synpunkt. Att, som i dag, ett säljförbud måste riktas mot en enskild näringsidkare kan i vissa fall få olämpliga konsekvenser från konkurrenssynpunkt.

Författaren erinrar om riktlinjeutredningens uppdrag att utreda denna fråga (se s. 11).

Arbetskyddslagen och arbetsmiljölagen

Arbetskyddslagen (1949:1) gällde fram till den 1 juli 1978, då den avlöstes av arbetsmiljölagen (1977:1160). Arbetskyddslagen reglerade främst förhållanden inom arbetslivet. Lagens 45 § innehöll emellertid en generell bestämmelse om skyldighet för tillverkare eller upplåtare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning att se till att anordningen var försedd med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjöd betryggande säkerhet mot hälsa och olycksfall. Bestämmelsen gällde – enligt 6 § – alla exemplar av sådan anordning, inte enbart dem som kom till användning i arbetslivet. Arbetskyddsstyrelsen var ansvarig myndighet för frågor om tillämpningen av lagen.

I arbetsmiljölagen finns likaledes en bestämmelse, 3 kap. 8 §, om sådan skyldighet som nyss nämnts. Någon sådan utvidgning av skyldighetens omfattning som följde av 6 § arbetskyddslagen är emellertid inte stadgad. Arbetsmiljölagen gäller i princip varje verksamhet i vilken arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning. Ett väsentligt undantag är arbete som utförs i arbetsgivarens hushåll.

Tillsyn över efterlevnaden av arbetsmiljölagen utövas av arbetskyddsstyrelsen och under dess överinseende av yrkesinspektionen. Gentemot den som har skyddsansvar enligt – bl. a. – 3 kap. 8 § får yrkesinspektionen meddela föreläggande eller förbud som behövs för att lagen eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas. Föreläggande eller förbud kan förenas med vite.

Tidigare riksdagsbehandling av motioner om rostfria avgassystem

Motioner om rostfria avgassystem har avslagits av riksdagen åren 1977 (NU 1977/78:18), 1978 (NU 1978/79:15) och 1981 (NU 1981/82:4). Vid det senaste tillfället förelåg en motion av i huvudsak samma innehåll som årets men med yrkandet att riksdagen skulle uttala sig för en närmare undersökning av möjligheten att genom lagstiftning stimulera till ökad användning av rostfria bilavgassystem. Ett förslag till en sådan lag lämnades i motionen. Konsumentverket, Motormännens riksförbund, Motorbranschens riksförbund och Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening avstyrkte i remissyttrandet förslaget om lagstiftning. Näringsutskottet hänvisade liksom tidigare till konsumentverkets arbete på det aktuella området. Hösten 1981 hade verket skriftligen uppmanat alla generalagenter för och utländska huvudleverantörer av personbilar på den svenska marknaden att införa korrosionsbeständigare avgassystem. Utskottet hade inhämtat att man hos såväl producenter som konsumenter kunde skönja en mera positiv inställning till sådana.

Utskottet

Inledning

Utskottet behandlar i detta betänkande frågan om anslag till tre statliga organ med uppgifter som helt eller delvis är av konsumentpolitisk natur – statens pris- och kartellnämnd, konsumentverket och allmänna reklamationenämnden – och vidare ett antal motioner som delvis rör dessa myndigheter och eljest andra konsumentpolitiska frågor, i synnerhet beträffande lagstiftningen till konsumenternas skydd. Frågor om anslag och organisation tas upp först. Utskottet går därefter in på förslag rörande konsumentpolitikens inriktning i stort och på förslag till lagändringar. Slutligen behandlas motionsyrkanden som rör ett par speciella produkter, nämligen minibilar och rostfria avgassystem.

En gemensam utgångspunkt för flera av utskottets ställningstaganden är att finansministern efter beslut av regeringen har tillsatt en kommitté för översyn av konsumentpolitiken. Dess direktiv har i koncentrat presenterats i det föregående, där också annat bakgrundsmaterial har redovisats och motiveringen i vissa motioner återgivits i sammandrag.

Anslags- och organisationsfrågor

Statens pris- och kartellnämnd

För statens pris- och kartellnämnd (SPK) föreslår regeringen ett anslag av 29 737 000 kr. Detta innebär att medel för verksamheten har beräknats enligt det s. k. huvudförslaget, vilket innebär en minskning med 2 % efter pris- och löneomräkning.

I motion 1982/83:1490 (vpk) föreslås att anslagsbeloppet skall höjas med 585 000 kr. Det anförs i motionen att redan fattade beslut om anslagsbe-gränsning motsvarar en vakanthållning av ca 40 tjänster, vilken slutgiltigt skall genomföras under budgetåret 1982/83. Den ytterligare minskning av anslaget som föreslås motsvarar en vakanthållning av ytterligare fem tjänster, säger motionärerna. De menar att det inte finns utrymme för sådana nedskärningar. I nuvarande ekonomiska läge är en effektiv prisövervakning särskilt viktig, betonar de.

Det anges i propositionen (s. 68) att 23 av 189 tjänster vid SPK är vakantsatta. Antalet avser fasta tjänster. Om även tidigare befintliga tillfälliga tjänster inkluderas stämmer motionärernas uppgift att ca 40 tjänster har vakantsatts.

SPK har sålunda liksom flertalet myndigheter drabbats av de besparings-åtgärder som det statsfinansiella läget nödvändiggör. Utskottet utgår från att nämndens ledning strävar att utnyttja de något minskade resurserna så rationellt som möjligt och att regeringen följer utvecklingen inom SPK. Någon anslagsökning är utskottet inte berett att förorda, varför motionen avstyrks. Utskottet föreslår alltså att anslag till SPK anvisas enligt regeringens förslag.

Frågan om en sammanslagning av SPK och konsumentverket har tagits upp i en motion. Denna fråga behandlar utskottet i anslutning till frågan om anslag till konsumentverket.

Konsumentverket

Konsumentverkets anslag för budgetåret 1983/84 blir enligt regeringens förslag 39 640 000 kr. Detta innebär en ringa nominell ökning jämfört med innevarande budgetår, då anslaget är 39 215 000 kr. Verkets kostnader ligger på högre nivå, 48 870 000 kr. enligt budgetpropositionen och 47 705 000 kr. enligt detta års budget. Skillnaden mellan kostnaderna och anslaget täcks genom intäkter som verket har i sin verksamhet. Finansministern anmäler i propositionen att anslaget med ett undantag har beräknats med utgångspunkt i huvudförslaget. Undantaget är att det tillkommer ett belopp av 300 000 kr. till forskning och till frivilliga konsumentpolitiska insatser av bl. a. studieförbunden. Detta möjliggörs genom besparingar under andra anslag. Medel för det nu angivna ändamålet har tidigare funnits tillgängliga i form av ett särskilt anslag, som emellertid har dragits in av besparings-skäl.

Mot bakgrund av en principiell framställning om konsumentpolitiken, som utskottet behandlar i ett följande avsnitt, föreslås i motion 1982/83:1014 (m) att det av regeringen föreslagna anslagsbeloppet skall reduceras med 1,8 milj. kr. till 37 840 000 kr. Motionärerna vill bl. a. att anslagsposten för forskning etc. skall slopas. De begär också att riksdagen skall anhålla hos regeringen om förslag till en sammanslagning – i besparingssyfte – av statens

pris- och kartellnämnd (SPK) och konsumentverket. En samordning bör, menar motionärerna, inledas redan nu. Bl. a. borde man försöka åstadkomma en gemensam utgivning av konsumentinformation, något som enligt motionärernas uppfattning skulle kunna medföra besparingar redan under det kommande budgetåret. Ökad avgiftsfinansiering av serviceverksamheten förespråkas också.

När det gäller det område där samordningsfördelar enligt motionärerna närmast står att vinna hänvisar utskottet till redogörelsen i det föregående (s. 6) för kompetensfördelningen mellan SPK och konsumentverket i fråga om prisinformation samt för SPK:s och konsumentverkets tidskriftsutgivning.

Av denna redogörelse framgår att de båda myndigheternas prisinformation är av mycket olika karaktär och riktar sig till olika målgrupper. Genom en organisationsförändring år 1975 har statsmakterna åstadkommit en klar arbetsfördelning mellan SPK och konsumentverket när det gäller prisinformation. I övrigt råder det stor skillnad mellan de båda myndigheternas aktiviteter. Utskottet finner en sammanslagning av SPK och konsumentverket orealistisk och avstyrker motionsyrkandet om en utredning på denna punkt.

Utskottet konstaterar att regeringen har funnit det möjligt att föreslå en särskild anslagspost för forskning etc. inom ramen för konsumentverkets anslag men att detta i övrigt är beräknat enligt det generella huvudalternativ som innebär en inte obetydlig nedskärning av hittillsvarande resurser. Avgifter för olika tjänster är, såsom har framgått, redan nu en väsentlig inkomstkälla för konsumentverket. En sådan ytterligare nedskärning som motionärerna föreslår vore enligt utskottets uppfattning olycklig. Utskottet tillstyrker budgetpropositionen såvitt gäller det berörda anslaget och avstyrker motion 1982/83:1014 (m) i motsvarande del.

Allmänna reklamationsnämnden

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om ett anslag av ca 7,8 milj. kr. till allmänna reklamationsnämnden.

Som framgår av redogörelsen i det föregående blev nämnden en fristående myndighet år 1981 efter att tidigare ha varit knuten till konsumentverket. Frågan om nämndens organisatoriska ställning har både då och senare varit kontroversiell. Liksom förra året föreligger nu ett motionsyrkande – i motion 1982/83:1502 (s) – om att riksdagen skall uttala sig för att allmänna reklamationsnämnden återförs till konsumentverket. Det finns, säger motionärerna, inte något vägande skäl för att reklamationsnämnden skall vara en självständig myndighet. Den enda säkra effekten är en helt onödig fördyring.

Utskottet finner det motiverat att frågan om allmänna reklamationsnämndens organisatoriska ställning prövas på nytt. En förnyad anknytning till

konsumentverket skulle otvivelsaktigt medföra vissa klara fördelar för verksamheten och skulle dessutom vara kostnadsbesparande. Det synes lämpligt att den konsumentpolitiska utredning som nu har tillsatts får som ett särskilt uppdrag att överväga om en återgång till den tidigare ordningen bör genomföras. Genom ett sådant uppdrag skulle det berörda yrkandet i motion 1982/83:1502 (s) tillgodoses i väsentlig mån.

Kommunal konsumentverksamhet

Utgångspunkten för motion 1982/83:1029 (vpk) är det ökade tryck på konsumenterna som enligt motionärerna är en följd bl. a. av att nya produkter och produktvarianter skapas och marknadsförs med raffinerade reklammetoder. Särskilt barn och ungdom och andra svaga konsumentgrupper drabbas härav, framhåller motionärerna. De diskuterar därefter olika konsumentpolitiska insatser till skydd för konsumenterna. "Slå vakt om konsumentverket", lyder en paroll i motionen. Motionärernas huvudsyfte, sådant det kommer till uttryck i yrkandet, är att plädera för den kommunala konsumentverksamheten. Motionärerna vill att regeringen skall uppmanas att vidta erforderliga åtgärder för att möjliggöra att kommunerna bygger ut den egna konsumentverksamheten. Det borde, säger de, vara ett rättvisekrav att konsumenterna skall ha tillgång till ett visst minimum av kommunal konsumentservice, oavsett vilken kommun de råkar bo i. Frivilligheten på detta område borde därför ersättas med ett obligatorium.

I det föregående (s. 8) har en del uppgifter om den kommunala konsumentverksamheten lämnats och ett par tidigare ställningstaganden av riksdagen i detta ämne refererats. Som där framgår har riksdagen funnit det uteslutet att staten skulle ålägga kommunerna en lagstadgad förpliktelse att bygga upp konsumentpolitisk verksamhet. Regeringen och konsumentverket bör fortsätta att följa utvecklingen och överväga om något initiativ bör tas från statens sida, har riksdagen också uttalat.

Utskottet anser att det i dagens läge inte finns förutsättningar för något beslut med annan innebörd. En ny omständighet är att kommittén för översyn av konsumentpolitiken har fått i uppdrag att pröva om förhållandet mellan de konsumentpolitiska insatserna på olika nivåer är det bästa eller om förändringar är påkallade. En utgångspunkt skall enligt direktiven vara att konsumentpolitiken måste ha en lokal förankring i kommunerna.

Med hänvisning till tidigare uttalanden av riksdagen och det pågående utredningsarbetet avstyrker utskottet motion 1982/83:1029 (vpk).

Konsumentpolitikens inriktning i stort

En rad olika konsumentpolitiska frågor tas upp i motion 1982/83:2188 (c). Motionärernas yrkande går ut på att riksdagen skall göra ett uttalande till regeringen i enlighet med vad de har anfört om den konsumentpolitiska

verksamheten.

Resonemanget avser delvis konsumentundervisning och behandlas i den delen av utbildningsutskottet. Den del av motionstexten som skall beaktas av näringsutskottet gäller följande ämnen.

I fråga om regional konsumentpolitisk verksamhet pekar motionärerna på den utveckling som har tagit sig uttryck i att flera hemkonsulenttjänster vid länsstyrelserna har vakantsatts. Denna utveckling är inte acceptabel, sägs det i motionen.

Näringsutskottet har tidigare i år avgivit yttrande (NU 1982/83:5 y) om konsumentverksamheten vid länsstyrelserna till civilutskottet, som i sin tur har behandlat frågan i ett betänkande om anslag till länsstyrelserna (CU 1982/83:23, rskr 1982/83:244). Näringsutskottet hänvisar här till vad som har uttalats i dessa sammanhang.

Ett annat ämne i motionen är behovet av närservice och av stöd till glesbygdshandeln. Motionärerna framhåller att utvecklingen mot stormarknader och andra större försäljningsställen innebär att många konsumenter får sämre närservice och en försämrad inköpsituation. Ytterligare utbyggnad av stormarknader bör undvikas, anför de. Behovet av närservice måste tillgodoses. Vidare betonas i motionen att det är angeläget med fortsatta åtgärder till förmån för handeln i glesbygd. Det är, säger motionärerna, av stor vikt att glesbygdsdelegationens arbete fortsätter och utvecklas. Konsumentpolitiken måste få sin berättigade plats i de regionalpolitiska insatserna.

Frågan om möjligheter att begränsa etableringen av bl. a. stormarknader och andra detaljhandelsanläggningar i externa lägen behandlas mera utförligt i fyra motioner vilkas behandling näringsutskottet har skjutit upp till riksmötet 1983/84. Frågan om glesbygdsstöd tillhör arbetsmarknadsutskottets område. Den har senast behandlats i betänkandet AU 1982/83:23 om regionalpolitik.

Ytterligare en synpunkt i samma motion är att reklamen ofta kan konstateras vara vilseledande och förleda konsumenterna till dåliga köp. KO bör tillförsäkras goda resurser att fullgöra sin övervakande uppgift och kostnaderna för reklam bör begränsas, säger motionärerna. De berör vidare olika omständigheter som påverkar reklamflödet – företagssammanslagningar, bildandet av internationella storkoncerner, produktutveckling och produktdifferentiering. Åtgärder för att begränsa antalet märkesnamn och produktvarianter från samma säljare behövs, menar motionärerna. Utnyttjandet av namnregister på data för adressering av postbefordrad reklam ifrågasätts. Genom att satsa på åtgärder som ökar konsumenternas tilltro till saklig information borde man, anför de, kunna hålla reklamkostnaderna nere.

I anslutning till den sist behandlade delen av motion 1982/83:2188 (c) tar utskottet här upp motionsyrkanden från moderata samlingspartiet och folkpartiet om konsumentpolitikens inriktning i stort.

Ett uttalande i detta ämne från riksdagen till regeringen är huvudönskemålet i motion 1982/83:1014 (m), vilken i övrigt har behandlats i avsnittet om konsumentverket. Sammanfattningsvis kan sägas att motionärerna slår vakt om marknadshushållningens princip och vänder sig mot styrande ingrepp av statliga myndigheter. Statens konsumentpolitik måste utgå från konsumenternas rätt till valfrihet, deklarerar de. Statsmakterna bör vara återhållsamma med lagstiftning och andra regleringar på konsumentområdet. Information och konkurrensövervakning skall skapa förutsättningar för att de enskilda människorna kan styra sin konsumtion i de banor som är bäst för dem. Konsumentverket måste, poängterar motionärerna, vara ett serviceorgan och inte en kontrollmyndighet.

Likartade riktlinjer för konsumentpolitiken anges i folkpartiets partimotion 1982/83:2039. Där föreslås att riksdagen skall tillkännage för regeringen att kommittén för översyn av konsumentpolitiken bör beakta vad motionärerna har anfört om konsumentpolitikens inriktning. Även i denna motion sätts marknadsekonomin i centrum. Motionärerna kritiserar den statliga konsumentpolitiken för att vara mer inriktad på att skapa ett legalt skyddsnät för konsumenterna än på att främja konsumentinformation. De vill bl. a. att konsumentverkets resurser skall omprioriteras och att lagstiftningsåtgärder skall tillgripas endast i de fall då de bedöms leda till väsentligt förbättrade förutsättningar för marknadsekonomin och att bagatellartade ärenden inte skall föras till marknadsdomstolen. Båda de nu nämnda motionerna har mera utförligt refererats i det föregående (s. 3 f.).

Utskottet vill framhålla att även direktiven för den nämnda kommittén anger marknadsekonomin som en viktig utgångspunkt för konsumentpolitiken. Det betonas emellertid i direktiven att marknadsekonomin har brister, som särskilt kan drabba svaga konsumentgrupper. Kommitténs direktiv, som mera utförligt har refererats i det föregående (s. 9), ger underlag för en mångsidig och nyanserad diskussion av konsumentpolitikens mål och medel. Skilda politiska meningsriktningar finns företrädda i kommittén. Utskottet kan i det väsentliga ansluta sig till de värderingar som kommer till uttryck i kommittédirektiven. Mot den överdrivna betoning av marknadsekonomin i alla lägen och den ovilja mot lagstiftning såsom ett medel i konsumentpolitiken som kännetecknar de båda sistnämnda motionerna ställer sig utskottet kritiskt. Även andra synpunkter i dessa ger anledning till invändningar. Utskottet finner emellertid inte skäl för en närmare behandling av frågor om konsumentpolitikens inriktning på basis av de nyss refererade motionerna. Kommittén för översyn av konsumentpolitiken bör få bedriva sitt arbete utan allmänna tilläggsdirektiv från riksdagen. Utskottet avstyrker sålunda motion 1982/83:2039 (fp) i angiven del. Även sådana uttalanden som föreslås i motionerna 1982/83:1014 (m) och 1982/83:2188 (c) skulle i realiteten vara att uppfatta som anvisningar för den nya kommittén. Utskottet avstyrker sålunda även dess motioner i nu aktuella delar.

Lagstiftningsfrågor

Allmänna önskemål rörande den konsumentpolitiska lagstiftningen

Med utgångspunkt i de svaga konsumenternas situation begärs i ett par motioner att den konsumentpolitiska lagstiftningen – dvs. närmast marknadsföringslagen (1975:1418) och avtalsvillkorlagen (1971:112) – skall ändras och kompletteras. I motion 1981/82:1943 (s) granskas kritiskt den utveckling som har skett inom handeln och reklamen under senare år. När det gäller reklamen anknyter motionärerna till en undersökning som statens ungdomsråd har publicerat under titeln *Ej till salu* (se s. 12). De vänder sig särskilt mot reklam som framhäver ytliga livsstilar. Höga reklamkostnader angrips också. Marknadsföringsmetoderna har blivit alltmer sofistikerade med korttidsutbud, realisationer, extrapriser och kontokort, säger motionärerna. Tillsammans med utvecklingen mot större enheter med självbetjäning och färdigförpackade varor har detta lett till att vissa grupper har fått särskilt behov av stöd i konsumentensituationen. Motionärerna nämner bl. a. invandrare, handikappade, barn och ungdom. Den konsumentpolitiska verksamheten måste prioritera skyddet för sådana grupper, anser de. Detta krav bör enligt motionärernas mening ligga till grund för en översyn av all konsumentpolitisk lagstiftning. Skärpta krav bör ställas på reklamens innehåll och hederlighet, och konsumentverket bör få ökade möjligheter att föreskriva riktlinjer och produktsäkerhetsbestämmelser.

Mot bakgrund av detta resonemang föreslår motionärerna att riksdagen hos regeringen skall begära en utredning om ändringar i den konsumentpolitiska lagstiftningen i enlighet med vad de har anfört. Ett likartat önskemål framförs i motion 1982/83:1502 (s), nämligen att i marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagen skall införas bestämmelser som markerar att lagarna i första hand är till för svaga konsumenter.

Kommittén för översyn av konsumentpolitiken skall enligt sina direktiv – som allmänt sett lämnar kommittén stor frihet att ta upp olika frågor – ägna etiken på marknadsföringsområdet särskilda överväganden. Den skall därefter ta ställning till om de etiska kraven kan och bör skärpas och om detta i så fall kräver lagstiftning. Bland utgångspunkterna för arbetet anges särskilt att förhållandena för speciella grupper, t. ex. utbildningsmässigt och ekonomiskt svaga samt invandrare, kräver särskilt beaktande. Mot här angiven bakgrund får de grundläggande önskemål som kommer till uttryck i de båda nämnda motionsyrkandena anses bli uppfyllda genom kommitténs arbete. Utskottet avstyrker de båda sistnämnda motionsyrkandena med hänvisning till detta och avstår från att närmare diskutera motionärernas argumentation.

Två yrkanden beträffande marknadsföringslagen med visst inbördes samband finns i motionerna 1982/83:1502 (s) och 1982/83:2202 (s). I den förra föreslås att lagen skall ändras på sådant sätt att konsumentverket/konsumentombudsmannen får rätt att utfärda bindande föreskrifter beträf-

fande produktsäkerhet och företagens informationsplikt. I den senare påtalas att endast detaljister kan bli föremål för ingripanden enligt marknadsföringslagen. För att spridningen av farliga produkter skall kunna hindras måste åtgärderna kunna riktas mot källan, dvs. tillverkaren, importören eller grossisten, säger motionärerna. De vill att riksdagen skall begära att regeringen tar upp frågan om en sådan lagändring.

Med anledning av dessa båda förslag hänvisar utskottet till det pågående arbetet inom riktlinjekommittén (H 1979:04). Denna kommitté har till uppgift att se över vissa konsumentpolitiska medel för producentpåverkan m. m. (se s. 10). Frågan om ingripande mot annan än detaljist har kommittén uttryckligen ålagts att pröva. På denna punkt har konsumentverket gjort en framställning med samma intentioner som motionärernas. Vid remissbehandling har denna framställning bemötts positivt. Det har dock ansetts nödvändigt att frågan utreds ytterligare, och detta är alltså en uppgift för riktlinjekommittén. Med hänvisning till vad här sagts avstyrker utskottet motionerna 1982/83:1502 (s) och 1982/83:2202 (s) i här aktuella delar.

Kombinerade utbud, m. m.

I marknadsföringslagen finns, såsom har redovisats i det föregående (s. 13), straffsanktionerade förbud mot dels s. k. kombinerade utbud, dels användning av vissa rabattmärken. I praktiken utnyttjas inte dessa bestämmelser, eftersom de straffbelagda förfarandena också är att betrakta som otillbörliga enligt generalklausulen i 2 § marknadsföringslagen. Marknadsdomstolen har i åtskilliga fall förbjudit sådana förfaranden. Frikännande beslut av marknadsdomstolen har föranlett motioner i riksdagen om skärpta regler på området.

De båda berörda straffbestämmelserna i marknadsföringslagen – och dess föregångare, lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring – går tillbaka på en liknande bestämmelse som, på grundval av ett utredningsförslag från år 1915, togs in i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Denna uppgift ger en antydning om att det – som förarbetena också visar – fanns önskemål bl. a. inom handeln att samhället skulle kunna ingripa mot kombinerade utbud.

Folkpartiet föreslår nu i motion 1982/83:2039 att de båda nämnda straffbestämmelserna skall upphävas. Ingrepp i marknadsföringen i form av lagstiftningsåtgärder bör göras endast i sådana fall då lagstiftningen bedöms leda till väsentligt förbättrade förutsättningar för en fungerande marknads ekonomi, säger motionärerna. De berörda paragraferna är enligt deras mening inte av den karaktären. Regeln om s. k. naturligt samband mellan varor, vilket kan göra vissa kombinerade utbud tillåtna, gör enligt motionärerna tillämpningen löjlig.

Den praxis i marknadsföringen som upprätthålls med stöd av de båda här aktuella paragraferna och en motsvarande tillämpning av marknadsförings-

lagens otillbörlighetsklausul torde av flertalet såväl näringsidkare som konsumenter betraktas som naturlig och riktig. En lagreglering av i huvudsak den innebörd som det nu är fråga om har funnits i mer än ett halvt sekel och är således bortåt 40 år äldre än den egentliga konsumentpolitiska lagstiftningen. Utskottet kan inte finna att motionärerna har redovisat några erfarenheter som kan motivera att bestämmelserna skall omprövas. Motionsyrkandet går t. o. m. ut på ett omedelbart upphävande av bestämmelserna.

Under utskottsbehandlingen har man från folkpartiets sida yrkat att kommittén för översyn av konsumentpolitiken skall pröva frågan. Samtidigt har det också bestyrkts att enligt motionärernas mening inte heller otillbörlighetsbegreppet bör kunna tillämpas på kombinerade utbud.

Utskottet finner inte skäl att som motionärerna ifrågasätta den nu gällande lagstiftningen mot kombinerade utbud etc. och avstyrker därför såväl motionsyrkandet som det under utskottsbehandlingen väckta förslaget om utredning i ämnet.

Produktsäkerhet

Ett annat förslag av folkpartiet i motion 1982/83:2039 (fp) är att 4 § marknadsföringslagen – dvs. generalklausulen om produktsäkerhet m. m. – skall inarbetas i arbetsmiljölagen (1977:1160). Motionärerna hävdar att en samordning, innebärande att arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen övertar konsumentverkets nuvarande uppgifter på produktsäkerhetsområdet, skulle vara effektivitetsbefrämjande. De pekar på att det tidigare i arbetarskyddslagen fanns en bestämmelse som gav arbetarskyddsstyrelsen vissa möjligheter att ingripa mot farliga produkter. Det är oss främmande, säger motionärerna, att olika säkerhetskrav skall ställas på samma vara beroende på om den används i hemmet eller i arbetslivet.

Den nämnda föreskriften i marknadsföringslagen har i åtskilliga fall tillämpats av marknadsdomstolen. En av konsumentverket publicerad översikt redovisar fällande beslut rörande bl. a. en bilbarnstol, en hopfällbar barnvagn utan säkerhetsspärr, ett eldfarligt spegelset, en ineffektiv brandvarnare samt slangbågar och s. k. karatepinnar. Ett aktuellt fall gäller en leksakstelefon med lätt löstagbara smådelar. Ett förbud mot en farlig slipvirvel har av marknadsdomstolen motiverats med att man inte kan utgå från att konsumenterna verkligen använder sådan skyddsutrustning som kan minska skaderiskerna vid slipning.

Utskottet har inte funnit motionärernas argumentation för den föreslagna ändringen övertygande.

En sådan ändring skulle uppenbarligen innebära en påtaglig vidgning av arbetarskyddsstyrelsens arbetsområde. De produkter som de konsumentskyddande myndigheterna har ingripit mot har oftast varit utpräglade konsumentprodukter. Att skilda säkerhetskrav kan gälla i sådana fall då en produkt används både i och utanför arbetslivet ter sig för utskottet naturligt.

eftersom det för arbetslivet bl. a. finns särskilda föreskrifter om skyddsanordningar etc. Utskottet anser det inte motiverat att en lagändring av föreslagen art utreds och avstyrker följaktligen motion 1982/83:2039 (fp) i här berörd del.

Marknadsföring av minibilar

Marknadsföringen av s. k. minibilar tas upp i motion 1982/83:2202 (c). Motionärerna vill att riksdagen skall anmoda regeringen att ge konsumentverket i uppdrag att med dem som marknadsför minibilar träffa en sådan överenskommelse som gäller för minimotorcyklar. I fråga om sådana – som har givit upphov till en ökande frekvens av olycksfall bland barn – gäller en särskild överenskommelse mellan konsumentverket och Motorbranschens riksförbund om restriktioner i marknadsföringen. Överenskommelsen innebär bl. a. att marknadsföringen inte får rikta sig till barn under åtta år eller ange att sådana fordon är lämpliga för barn under åtta år. Motionärerna hänvisar till att en minibil som tillverkas i Finland nyligen har introducerats på den svenska marknaden. Den är, uppger de, avpassad för att brukas av förskolebarn och har kapacitet för en hastighet av 30 km/tim. Utskottet har från konsumentverket inhämtat att den aktuella minibilen i handeln kostar ca 7 000 kr. Den får användas endast inom inhägnat område. Innan minibilarna introducerades på den svenska marknaden förekom diskussion mellan konsumentverket och importören. Konsumentverket har inte funnit skäl för ett försäljningsförbud. Konsumentorganen i de nordiska länderna bedriver ett samnordiskt projekt rörande minimotorcyklar och minibilar med sikte på ett gemensamt uppträdande i frågan. I Norge har under en tid rått temporärt förbud mot försäljning av minibilar.

Med hänsyn till att frågan om restriktioner för marknadsföringen av minibilar sålunda är föremål för konsumentverkets uppmärksamhet finner utskottet inte skäl för någon framställning från riksdagen till regeringen i denna fråga. Utskottet avstyrker således motion 1982/83:2202 (s) i nu berörd del.

Rostfria avgassystem för motorfordon

Som framgår av redogörelsen i det föregående (s. 17) har riksdagen under de senaste åren flera gånger avslagit motioner om åtgärder för att stimulera införandet av rostfria bilavgassystem. När frågan var aktuell förra året hänvisade näringsutskottet liksom tidigare till konsumentverkets arbete på området. En ny motion i ämnet föreligger nu. Det är motion 1982/83:258 (c, fp) som syftar till att riksdagen skall göra ett uttalande till regeringen om vikten av att nya bilar i framtiden levereras med rostfria avgassystem. För en bil med en livslängd med 12 à 15 år skulle en övergång till rostfritt avgassystem medföra en besparing av storleksordningen 3 000 kr. under

bilens livslängd, säger motionärerna. Biltillverkarna och bilverkstäderna har emellertid inte intresse för saken, hävdar motionärerna, eftersom de har mer att vinna på en fortlöpande försäljning av reservdelar. En lagstiftning i ämnet skulle enligt motionärerna vara en alltför drastisk åtgärd. Det uttalande som de föreslår skulle gå ut på att konsumentverket bör fortsätta sina ansträngningar att förmå biltillverkare och generalagenter att – i vart fall när köparen så önskar – leverera nya bilar försedda med rostfria avgassystem.

Utskottet kan konstatera att konsumentverket håller bilmärknaden under observation och publicerar resultat av sina iakttagelser. Ett exempel är rapporten *Bilunderhåll*. Det bör också nämnas att en nordisk antirostkodex har utarbetats och behandlats i nordiskt sammanhang. Med hänsyn till den verksamhet som sålunda pågår i konsumentverkets regi – helt enligt motionärernas önskemål – finner utskottet inte någon framställning i denna sak till regeringen vara motiverad. Motion 1982/83:258 (c, fp) avstyrks alltså.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *anslag till statens pris- och kartellnämnd*
att riksdagen med bifall till proposition 1982/83:100 bilaga 9 punkt C 3 och med avslag på motion 1982/83:1490 till *Statens pris- och kartellnämnd* för budgetåret 1983/84 under sjunde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 29 737 000 kr.,
2. beträffande *sammanslagning av statens pris- och kartellnämnd och konsumentverket*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1014 yrkande 2,
3. beträffande *anslag till konsumentverket*
att riksdagen med bifall till proposition 1982/83:100 bilaga 9 punkt C 4 och med avslag på motion 1982/83:1014 yrkande 3 till *Konsumentverket* för budgetåret 1983/84 under sjunde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 39 640 000 kr.,
4. beträffande *anslag till allmänna reklamationsnämnden*
att riksdagen med bifall till proposition 1982/83:100 bilaga 9 punkt C 5 till *Allmänna reklamationsnämnden* för budgetåret 1983/84 under sjunde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 7 782 000 kr.,
5. beträffande *allmänna reklamationsnämndens organisatoriska ställning*
att riksdagen med anledning av motion 1982/83:1502 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
6. beträffande *kommunal konsumentverksamhet*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1029,

7. beträffande *konsumentpolitikens inriktning i stort*
att riksdagen
 - a) avslår motion 1982/83:1014 yrkande 1 och motion 1982/83:2039 yrkande 1,
 - b) avslår motion 1982/83:2188,
8. beträffande *allmänna riktlinjer för den konsumentpolitiska lagstiftningen*
att riksdagen
 - a) avslår motion 1981/82:1943,
 - b) avslår motion 1982/83:1502 yrkande 3,
9. beträffande *vissa ändringar i marknadsföringslagen*
att riksdagen
 - a) avslår motion 1982/83:1502 yrkande 2 (bindande föreskrifter om produktsäkerhet och informationsplikt),
 - b) avslår motion 1982/83:2202 yrkande 2 (förbud och ålägganden riktade till andra än distributörer),
10. beträffande *upphävande av bestämmelser rörande kombinerade utbud m. m.*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2039 yrkande 2,
11. beträffande *överföring av produktsäkerhetsbestämmelser från marknadsföringslagen till arbetsmiljölagen*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2039 yrkande 3,
12. beträffande *marknadsföring av minibilar*
att riksdagen avslår motion 1982/83:2202 yrkande 1,
13. beträffande *rostfria avgussystem*
att riksdagen avslår motion 1982/83:258.

Stockholm den 27 maj 1983

På näringsutskottets vägnar
NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Lennart Pettersson (s), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Birgitta Johansson (s), Ivar Franzén (c), Nic Grönvall (m), Bo Finnkvist (s), Sylvia Pettersson (s), Hugo Bergdahl (fp) och Oswald Söderqvist (vpk).

Reservationer

1. Anslag till statens pris- och kartellnämnd (mom. 1)

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 18 som börjar med "SPK har" och slutar med "regeringens förslag" bort ha följande lydelse:

SPK spelar i dessa tider av hastigt stigande priser en nyckelroll när det gäller att skydda konsumenterna mot marknadskrafternas ogynnsamma verkningar. En aktiv prisövervakning är ett ofrånkomligt inslag i en politik som skall skydda de svaga konsumentgrupperna. Utskottet ser allvarligt på den nedskärning av SPK:s resurser som redan har ägt rum och finner en ytterligare prutning oacceptabel. Den uppräknade anslaget till SPK som föreslås i motionen innebär endast att den tvåprocentiga anslagsminskningen uteblir och representerar alltså ett minimum av vad som bör göras för att ge SPK erforderlig slagkraft. Utskottet tillstyrker motionen och beräknar alltså för SPK ett anslag som med 585 000 kr. överstiger det av regeringen föreslagna.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. beträffande *anslag till statens pris- och kartellnämnd* att riksdagen med anledning av proposition 1982/83:100 bilaga 9 punkt C 3 och med bifall till motion 1982/83:1490 till *Statens pris- och kartellnämnd* för budgetåret 1983/84 under sjunde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 30 322 000 kr.

2. Sammanslagning av statens pris- och kartellnämnd och konsumentverket (mom. 2)

Erik Hovhammar, Sten Svensson, Per Westerberg och Nic Grönvall (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Av denna" och slutar med "denna punkt" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser liksom motionärerna att betydande besparingar bör kunna göras genom en samordning mellan SPK och konsumentverket. Denna bör inledas omgående. Riksdagen bör också, som föreslås i motion 1982/83:1014 (m), anhålla att regeringen lägger fram förslag till en fullständig sammanslagning av de båda myndigheterna. Därvid bör närmare redovisas vilka besparingar som kan åstadkommas genom omorganisationen.

dels att utskottet under 2 bort hemställa

2. beträffande *sammanslagning av statens pris- och kartellnämnd och konsumentverket* att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1014 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Anslag till konsumentverket (mom. 3)

Erik Hovhammar, Sten Svensson, Per Westerberg och Nic Grönvall (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att ytterligare besparingar bör vara möjliga för konsumentverkets del både genom den föreslagna samordningen med SPK och genom ökad avgiftsfinansiering. Införandet av en särskild budgetpost för forskning etc. markerar en verksamhetsutvidgning, som utskottet inte kan tillstyrka. Utskottet föreslår att konsumentverkets anslag i enlighet med motionsyrkandet beräknas till 37 840 000 kr.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *anslag till konsumentverket*

att riksdagen med anledning av proposition 1982/83:100 bilaga 9 punkt C 4 och med bifall till motion 1982/83:1014 yrkande 3 till *Konsumentverket* för budgetåret 1983/84 under sjunde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 37 840 000 kr.

4. Allmänna reklamationsnämndens organisatoriska ställning (mom. 5)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Ivar Franzén (c), Nic Grönvall (m) och Hugo Bergdahl (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 19 med "Utskottet finner" och slutar på s. 20 med "väsentlig mån" bort ha följande lydelse:

Den organisatoriska åtskillnaden mellan konsumentverket och allmänna reklamationsnämnden var noga övervägd och föranleddes av principiella skäl som fortfarande har oförminskad styrka. Utskottet finner inte någon omprövning av reklamationsnämndens ställning motiverad och vill tillägga att redan omsorg om personalen talar för att frågan om en ny organisatorisk förändring bör anses utagerad. Motion 1982/83:1502 (s) avstyrks alltså i berörd del.

dels att utskottet under 5 bort hemställa

5. beträffande *allmänna reklamationsnämndens organisatoriska ställning*

att riksdagen avslår motion 1982/83:1502 yrkande 1.

5. Kommunal konsumentverksamhet (mom. 6)

Oswald Söderqvist (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "motion 1982/83:1029 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Att sätta i gång en bred översyn är ett beprövat sätt att hålla tillbaka reformkrav som hotar att rubba etablerade maktpositioner i samhället, i detta fall bl. a. de kapitalistiska företagens frihet att manipulera konsumenterna genom en allt mera utstuderad marknadsföringsteknik. Det pågående utredningsarbetet utgör enligt utskottets mening ett särskilt skäl för en meningsyttring av riksdagen till förmån för en utbyggd kommunal konsumentverksamhet. Ett uttalande enligt motion 1982/83:1029 (vpk) skulle ge kommittén en fast grund för konkreta reformförslag.

dels att utskottet under 6 bort hemställa

6. beträffande *kommunal konsumentverksamhet* att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1029 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Konsumentpolitikens inriktning i stort (mom. 7)

Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Nic Grönvall (m) och Hugo Bergdahl (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner att motionerna 1982/83:1014 (m) och 1982/83:2039 (fp) i viktiga hänseenden ger uttryck för överensstämmande ståndpunkter. Gemensamt för dem är att de betonar marknadsekonomens roll. Om det marknadsekonomiska systemet fungerar blir behovet av lagstiftning om och annan samhällelig reglering av konsumenternas förhållanden ringa. Konsumentpolitikens uppgift blir då främst att – genom information i vid mening – ge underlag för individernas fria val. Utan att redovisa en detaljerad genomgång av alla inslag i de konsumentpolitiska riktlinjerna som de båda motionerna innehåller anser sig utskottet kunna konstatera att dessa motioner i stort utgör en lämplig vägledning för konsumentpolitiken och därmed också för det kommittéarbete som nu har inletts. Regeringen bör anmoda kommittén för översyn av konsumentpolitiken att beakta vad som anförs i de båda motionerna och att låta de principer som är gemensamma för dem vara riktningsgivande för kommitténs arbete. Genom ett uttalande av riksdagen med denna innebörd synes motionerna 1982/83:1014 (m) och 1982/83:2039 (fp) i nu berörda delar bli tillgodosedda i allt väsentligt. Motion 1982/83:2188 (c) företräder i stora stycken ett annat synsätt. Den avstyrks av utskottet.

dels att utskottet under 7 bort hemställa

7. beträffande *konsumentpolitikens inriktning i stort*
att riksdagen

a) med anledning av motion 1982/83:1014 yrkande 1 och motion 1982/83:2039 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

b) (= utskottet).

7. Konsumentpolitikens inriktning i stort (mom. 7)

Tage Sundkvist (c) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill framhålla att även direktiven för den nämnda kommittén anger marknadsekonomin som en viktig *utgångspunkt* för konsumentpolitiken. Det betonas emellertid i direktiven att marknadsekonomin har brister, som särskilt kan drabba svaga konsumenter. Motion 1982/83:2188 (c) ger uttryck för ett balanserat synsätt som är nödvändigt i detta sammanhang. Av särskild vikt är att motionen sätter in konsumentpolitiken i ett större näringspolitiskt sammanhang. Överdrifter och avarter inom produktutveckling och marknadsföring avspeglar grundläggande strukturella ofullkomligheter, främst en alltför stark koncentration inom näringslivet. Om samhället lyckas råda bot på sådana ofullkomligheter minskar behovet av specifika konsumentskyddande åtgärder. Den verksamhet som KO och marknadsdomstolen utövar på basis av marknadsföringslagen riktar sig i alltför hög grad mot symtom. Motionen visar härvidlag på ett mera fruktbarande sätt att angripa problemen. Sammanfattningsvis förtjänar motion 1982/83:2188 (c) noggrann uppmärksamhet vid den översyn av konsumentpolitiken som nu förestår. Utskottet anser att riksdagen genom ett särskilt uttalande bör framhålla detta för regeringen. De båda övriga motioner som behandlas i detta avsnitt präglas av en alltför negativ syn på samhällets konsumentpolitiska insatser och avstyrks därför i här aktuella delar.

dels att utskottet under 7 bort hemställa

7. beträffande *konsumentpolitikens inriktning i stort*
att riksdagen

a) (= utskottet),

b) med anledning av motion 1982/83:2188 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Upphävande av bestämmelser rörande kombinerade utbud m. m. (mom. 10)

Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Nic Grönvall (m) och Hugo Bergdahl (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "i ämnet" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner i likhet med motionärerna att de båda påtalade bestämmelserna får anses ha spelat ut sin roll och bör kunna avskaffas. Att denna lagreglering är av gammalt datum utgör givetvis inget skäl mot att den nu omprövas. En princip i konsumentpolitiken bör vara att lagstiftning skall undvikas i möjligaste mån. Varuprovningsskommitténs nyligen framlagda enhälliga förslag i betänkandet (SOU 1982:38) Fakta för konsumenter är ett belysande exempel på att konsumenternas intressen med fördel kan tillgodoses genom ett system som bygger på frivillighet i stället för på tvingande lagregler. Med utgångspunkt i motionsyrkandet föreslår utskottet att kommittén för översyn av konsumentpolitiken får i särskilt uppdrag att ompröva regleringen av kombinerade utbud etc.

dels att utskottet under 10 bort hemställa

10. beträffande *upphävande av bestämmelser rörande kombinerade utbud m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2039 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. Överföring av produktsäkerhetsbestämmelser från marknadsföringslagen till arbetsmiljölagen (mom. 11)

Hugo Bergdahl (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 25 med "Utskottet har" och slutar på s. 26 med "berörd del" bort ha följande lydelse:

En ändring i lagstiftningen enligt motionärernas förslag skulle uppenbarligen medföra en påtaglig effektivisering av produktsäkerhetsarbetet. Den nuyarande uppdelningen av detta mellan arbetarskyddsstyrelsen och konsumentverket ter sig i hög grad orationell. Utskottet anser följaktligen att riksdagen bör anmoda regeringen att föranstalta om en utredning i enlighet med motionärernas önskemål. Lämpligen torde denna kunna verkställas av kommittén för översyn av konsumentpolitiken.

dels att utskottet under 11 bort hemställa

11. beträffande *överföring av produktsäkerhetsbestämmelser från marknadsföringslagen till arbetsmiljölagen*

att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2039 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Innehåll

Ärendet	1
Propositionen	1
Motionerna	2
Yrkanden	2
Motivering	3
Uppgifter i anslutning till motionerna	6
Statens pris- och kartellnämnds och konsumentverkets prisinfor- mation och tidskriftsutgivning	6
Utredning om konsumentombudsmannens ställning	6
Allmänna reklamationsnämndens organisatoriska ställning	6
Kommunal konsumentverksamhet	8
Översyn av konsumentpolitiken	9
Konsumentverkets riktlinjeverksamhet	10
Allmänt om marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagen	12
Statens ungdomsråds rapport "Ej till salu"	12
Förbud mot kombinerade utbud m. m.	13
Gällande bestämmelser	13
Bakgrund	14
Tidigare riksdagsbehandling	14
Produktsäkerhet	15
Praxis enligt marknadsföringslagen	15
Arbetarskyddslagen och arbetsmiljölagen	16
Tidigare riksdagsbehandling av motioner om rostfria avgassystem .	17
<i>Utskottet</i>	17
Inledning	17
Anslags- och organisationsfrågor	17
Statens pris- och kartellnämnd	17
Konsumentverket	18
Allmänna reklamationsnämnden	19
Kommunal konsumentverksamhet	20
Konsumentpolitiken inriktning i stort	20
Lagstiftningsfrågor	23
Allmänna önskemål rörande den konsumentpolitiska lagstiftning- en	23
Kombinerade utbud m. m.	24
Produktsäkerhet	25
Marknadsföring av minibilar	26
Rostfria avgassystem för motorfordon	26
Hemställan	27

Reservationer

1. Anslag till statens pris- och kartellnämnd (vpk)	29
2. Sammanslagning av statens pris- och kartellnämnd och konsumentverket (m)	29
3. Anslag till konsumentverket (m)	30
4. Allmänna reklamationsnämndens organisatoriska ställning (m, c, fp)	30
5. Kommunal konsumentverksamhet (vpk)	31
6. Konsumentpolitikens inriktning i stort (m, fp)	31
7. Konsumentpolitikens inriktning i stort (c)	32
8. Upphävande av bestämmelser rörande kombinerade utbud m. m. (m, fp)	33
9. Överföring av produktsäkerhetsbestämmelser från marknadsföringslagen till arbetsmiljölagen (fp)	33

